

KİMLİK İNŞASINDA SÖYLEM VE ANLAM İLİŞKİSİ: KOCABAŞ ABDALLARI ÖRNEĞİ

Suat KOLUKIRIK* Ali Rıza YILDIRIM[□]

ÖZET

Abdal kimliğinin sunumu üzerine odaklanan bu çalışma, söylem ve anlam ilişkisi temelinde bir kurgudur. Abdal kimliğinin kendisini var kılma ve tanımlama sürecinde kullandığı söylem ve ifadelerin yapısal çözümlemesi aracılığıyla, kimliğin farklı zaman ve mekandaki temsiliyeti irdelenmeye çalışılmaktadır. Gerçekte söylemin nereye ve neden ait olduğu sorusu, içinde yaşanan toplumun işleyişini açığa çıkarmada ve söyleyenin konumunu anlamada anahtar konumdadır. Diğer bir ifadeyle farklı kimlik kabullerinin ardında yatan dayanakların kültürel bağlamı üzerinden sosyolojik bir okuma ve anlama hedeflenmektedir. Bu perspektif içerisinde araştırma alanı olarak belirlenen, Denizli İlinin Kocabaş Kasabasında yaşayan Abdallarla derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler çalışmanın sorgu alanları çerçevesinde analiz edilerek yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Abdallar, Alevilik, Kültür, Kimlik, Söylem.

(Relationship Between Discourse and Meaning in the Process of Identity Construction: Example of Kocabaş Abdals)

ABSTRACT

This study focuses on the representation of Abdal identity on the basis of the relationship between discourse and meaning. The representation of Abdal identity in different times and places will be scrutinized through the structural analysis of the discourse and expressions used by Abdals in the process of their self-existence and self-identification. The question of where and why discourse actually belongs is a key factor in disclosing the dynamics of a given society and understanding the position of the speaker. In other words, this study aims to introduce a sociological reading through the cultural context of the foundations underlying different identity receptions. From this perspective, in-depth interview was conducted with the Abdals living in Kocabaş Town of Denizli which had been determined as the research area, and the obtained data were analyzed and interpreted within the framework of the study's areas of interrogation.

□ Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyoloji Bölümü. Isparta. E-mail: suat@fef.sdu.edu.tr

□*Sosyolog. Denizli. E-mail:arydinar@gmail.com

□

Keywords: *Abdals, Alawism, Culture, Identity, Discourse.*

Giriş:

Abdallar, tarihsel süreç içerisinde farklı yaşam tarzlarından kaynaklanan nedenlerle değişik tanımlamalarla adlandırılmış sosyal bir gruptur. Görünüşleri ve sahip oldukları kültürel karakteristikleri nedeniyle öteki olarak konumlanmaları dışında, haklarında fazla bilgi sahibi olunmayan Abdal grupları, bugün de farklı isimlendirmelerle anılmaktadırlar. Türkiye sınırları içerisinde Ege, Marmara, İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri Abdal gruplarının yoğun olarak yaşadıkları yerlerdir ve yerleşik ya da yarı göçebe yaşam tarzlarıyla kültürel dokunun ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadırlar.

Abdalların tarihsel geçmişi ve farklı coğrafi mekanlarda yaşamış olmalarına karşın, dilsel ve dinsel özelliklerini günümüze kadar taşıyabilmiş olmaları dikkate değer bir husustur. Ancak kentleşme süreci içerisinde Abdal dili ve Alevi yaşam biçiminin korunması noktasında yaşanan sorunlar, kültürel özelliklerin aktarımında engellerle karşılaşılmasına neden olabilmekte ve hakim kültürle benzeşme sürecine girilebilmektedir. Zira kentin sahip olduğu kültürel zenginlik, yaşam tarzı çeşitliliği, eğitim ve istihdam imkanlarının çekiciliği Abdal gruplarını da etkilemiş ve yerleşik yaşama ait pratikler Abdal kültürünü etkisi altına almaya başlamıştır. Özellikle yerleşik yaşama olan yabancılaşma ve kente uyum sağlama sorunu, yeni sosyal çevre oluşturmada kolektif baskıya neden olabilmekte ve geleneksel Abdal kültürü ve kimliğinin dönüşümselliğini artırmaktadır.

Abdal Kimliği ve Kültürü:

Abdal kimliği ve kültürünün kökenleri konusundaki tartışmalar ve araştırmacılar arasındaki görüş ayrılıkları bugün dahi varlığını korumaktadır. Abdal adının taşıdığı anlamlar, yaşadıkları coğrafyalardaki sosyal ilişkileri ya da dini bağlam içerisinde yer alan adlandırmaları, tartışmaların odak noktasını oluşturmaktadır. Abdal adının farklı grupları tanımlamak üzere kullanılabilme ihtimali kadar, Anadolu'da yaşayan Abdal gruplarının kendilerini nasıl ifade ettikleri ve adlandırdıkları yeni çalışmaları gerekli kılacak niteliktedir. Zira literatürde Abdallık, Melamilikten türeyen bir tarikat, Bektaşiliğin beşinci derecesi ya da

göçebe Türk dervişlerini karşılamak üzere kullanılmış bir kavram olarak yer alabilmektedir.¹

Abdallar örneğinde olduğu gibi, Anadolu'da yaşayan sosyal gruplarla ilgili yazılı kaynak eksikliği ve sözlü aktarımların yetersizliği doyurucu bilgi edinmeyi zorlaştırmaktadır. Benzer kültürel özellikler gerçekte birbirinden farklı olan sosyal grupların aynı isim altında tanımlanmasına neden olabilmekte ve adlandırmalarda kargaşa yaşanması sonucunu doğurmaktadır. Bu noktada kültürel araştırmalarda, grubun dışardan tanımlanması kadar, grubun kendisini nasıl tanımladığının bilinmesi bir zorunluluk olarak belirtilmelidir. Zira Abdal kimliği söz konusu olduğunda soy ya da dinsel kimlik, birincil kimlik olarak ön plana çıkartılabilmektedir. Ayrıca Alevilik, Abdal grupları arasında güçlü bir kimlik oluşturmaktadır ve Abdal anlamının olumsuzluk içerdiği durumlarda soy kimliği yerine dinsel kimlik kullanılarak ilişki sağlanmaktadır.

Bugün itibarıyla Abdallarla iç içe geçmiş ve yaygın olarak kullanılan iki tanımlama; Teber ve Çingene adlarıdır. Köprülü'ye göre, Anadolu Abdallarına Teber adı verilmektedir.² Bunun dışında Batı Anadolu'da yaşayan pek çok Abdal topluluğunun Teber adını kullandığı bilinmektedir ve konu üzerinde çalışan araştırmacılar yukarıdaki veriyi doğrulamaktadır.³ Diğer yandan Abdalları (Teberleri) tanımlamak üzere kullanılan Çingene adlandırması tartışmaya açık bir alandır.⁴ Zira hiçbir Abdal (Teber) grubu kendisini Çingene olarak tanımlamamakta ve Abdallığın daha yüce bir merteye/grup olduğunu belirtmektedir. Kuşkusuz Çingene adının Türk toplumunda taşıdığı olumsuz imajların bu tercihte belirleyici etken olduğu söylenmelidir.⁵

¹ Orhan HANÇERLİOĞLU. (2000). İslâm İnançları Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitapevi. s. 7.

² Fuad KÖPRÜLÜ. (1989). Edebiyat Araştırmaları-II. İstanbul: Ötüken Yayınları. s. 393.

³ Suat KOLUKIRIK. (2009). "Çingene Olduğu Düşünülen Gruplarda Kimlik: Teber (Abdal) Kimliği". Kimlikler Lütfen, Türkiye Cumhuriyeti'nde Kültürel Kimlik Arayış ve Temsili. (içinde). Derleyen: Gönül Putlar. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

⁴ Ali Rafet ÖZKAN. (2000). Türkiye Çingeneleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. s. 31; GÜRSOY, Şahin. (2006). Türkiye Abdalları: Kırşehir Örneğinde Sosyo-Kültürel Yapı Çözümlemesi. Ankara: Platin Yayınları. s. 78.

⁵ Suat KOLUKIRIK. (2005). Türk Toplumunda Çingene İmgesi ve Önyargısı. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi. Cilt 8. Sayı 2. Güz. s.52-71. s. 66.

Sosyal Grup ve Kimlik İnşası:

Sosyal kimlik, kişinin gerçekte sahip olduğu kategori ve özellikleri veya kişinin kendi durumuna, varlığına ilişkin subjektif duygularını ve izlenimlerini yansıtırma durumudur. Kolektif kimlik ise sosyal kimliğin topluluk düzeyindeki ifadesidir. Kimlik talepleri ve inşaları bir yönüyle, iki farklı zemin çerçevesinde şekillenmektedir. Birinci halde ‘ben/biz, sizden farklıyım/z’ söylemi, ikinci halde ise ‘sen/siz bizden farklısın/ız’ söylemidir.⁶ Aslında her iki halde de sosyal gruplar farklı söylem ve anlam ilişkisi içerisinde kendi kimliklerinin inşacıları ve savunucularıdır. Ön plana çıkartılan ifadeler, grup üyelerinin kendi durumlarını açıklığa kavuşturmak için oluşturduğu temsillerdir ve kendi kimlik arayışlarıyla doğrudan ilişkilidir.⁷

Genel anlamda kimlik, zaman ve mekan boyutlarında kurulan sosyal ilişkinin türüne göre dönüşümsel ve esnek bir yapı karakteri taşımaktadır. Kendisini birincil kimlik olarak ifade etme sorunu bulunan kimlik, hakim kimlik altında erime yerine, ikincil bir konumda varlığını sürdürmeyi tercih edebilmektedir. Abdal kimliği üzerinden ele alınan bu çalışmada da, Türk kimliği ve vatandaşlığı birincil kimlik olarak sunulmakta ve beraberinde soy kimliği ve dini kimlik kendisini alt bir alan içerisinde var kılmaktadır. Buradaki esas sorunsal, kimlik inşasında rol alan aktör ve söylemlerin ulaşmak istediği hedefin ne olduğunun analizinde yatmaktadır. Zira kimlik analizleri sosyal yapı analizleridir ve toplumsal değişim hakkında dinamik veri sunabilme ve toplumu anlama imkanı taşımaktadır.

Araştırma Alanı ve Yöntem:

Araştırma alanı olarak belirlenen Denizli ilinin Kocabaş kasabası yaklaşık olarak 60 hanelik Abdal nüfusuna sahiptir. Söz konusu Abdal nüfusu kasabanın kenar mahallelerinde yerleşik bulunmaktadır ve yaşam tarzı itibarıyla farklı bir kültürün temsilcisi konumundadır. Kocabaş kasabasına ilk Abdal nüfusunun yerleşimi 1970’li yıllarda başlamış, Afyon ve Isparta gibi çevre illerden gelen Abdal aileler için yerleşim mekanı olarak seçilmiştir.

⁶ Nuri BİLGİN. (2007). Kimlik İnşası. İzmir: Aşina Kitaplar. s. 33.

⁷ Herkül MİLLAS. (2000). Türk Romanı ve Öteki: Ulusal Kimlikte Yunan İmajı. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları. s. 7.

Kocabaş Abdallarında geniş ve ataerkil aile yapısı, eğitim seviyesinin düşüklüğü, düzensiz iş, gelir, din ve dilsel farklılıklar, grubu tanımlamada öne çıkan belirgin görünümüdür. Kapalı toplum yapısı, grup içi evlilik, dış grupla sınırlı sosyal ilişki biçimleri homojen bir çalışma grubu ve alanı görüntüsü sağlamaktadır. Bunun dışında Abdal ve Alevi olmayan gruplarla olan ilişkileri iş amaçlı ve ticari zemin üzerinden yürütülen ilişkilerle bağlantılıdır. İstisnai bir ilişki biçimi, Alevi inanışa sahip ve kasabaya komşu coğrafyada yerleşmiş bulunan Dereçiftlik köyüyle olan yakın dinsel ilişkilerdir.

Araştırmanın yöntemi açısından bakıldığında, kimlik inşasında rol oynayan sosyal etkenlerin neler olduğu sorusu beraberinde söylem ve anlam ilişkisinin analizini zorunlu kılmaktadır. Dilin farklı zaman ve mekanlardaki ifadesi ve dili oluşturan bilinç düzeyinin ürettiği söylemlerin taşıdığı anlamlar, kimlik inşasında kullanılan etkenlerin açıklanmasıdır.⁸ Bu noktada eleştirel söylem analizi çalışmaları, anlamlar dünyasının ifade edilmesinde kullanılabilecek iyi bir yöntemdir.⁹ Ayrıca söylemin taşıdığı anlamlar ve hedefler, kültürel bir analiz ve kimliğin inşasında rol alan etkenlerin neler olduğuna ilişkin çözümlerdir.

Araştırmanın sorgu alanları çerçevesinde ilk gözlem ve mülakatlar Eylül-Ekim 2007 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma alanı 6-13 Ağustos 2009 tarihleri arasında yeniden ziyaret edilmiş ve saha araştırma süreci tamamlanmıştır. Toplam 11 görüşülenle derinlemesine mülakat yapılmış ve mülakatlar gözlemler esnasında belirlenen kişilerle gerçekleştirilmiştir. Söyleyen ve söylenen ilişkisinin neye dayandığı sorusu üzerinden toplanan veriler kategorik olarak yazıya alınmış ve uygun temalar altına yerleştirilerek analiz edilmeye çalışılmıştır. Kuşkusuz Abdal kimliğiyle bağlantılı bu çalışma seçilen örneklem ve araştırma alanıyla sınırlı ve kendi evreni içerisinde anlamlı bulunmaktadır.

Verilerin Değerlendirilmesi

1. Kimlik, Söylem ve Aidiyet:

Kocabaş Abdalları kendilerini öncelikle Türk vatandaşı olarak tanımlamakta ve ulusal kimlik üzerinden aidiyet kurmaktadır. Abdal adı

⁸ Türker BAŞ ve Ulun Akturan. (2008). Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları. s. 26.

⁹ Teun a. VAN DIJK, (2008). Discourse and Power. New York: Palgrave Macmillan. s. 4.

ise görüşülenler için soy kimliği ve kültürel bir sınıflamadır. Diğer bir ifadeyle Abdallık ulus kimliğine değil, yerel kimliğe göndermede bulunmaktadır. Görüşülenlerin soy kimliği tercihi ya da farklı kabulleri bireysel deneyimleri ve bakış açılarının uzantısı görünümündedir.¹⁰ Öte yandan görüşülenlerin Abdallığı tarihsel kimlik bağlamında vurgulaması, ismin taşıdığı olumsuzluklar nedeniyledir. İsmi taşıdığı negatif imajlar dinsel kimlik -Alevilik- kullanılarak aşılmaya çalışılmaktadır. Zira görüşülenler açısından dinsel kimlik, farklı kılan ve yücelten sıfatların simgesi olarak kullanılmaktadır.

İlk önce Türk vatandaşı, sonra Abdal olarak görüyorum kendimi. Hem Abdallık falan kalmadı artık, Abdallık eskidendi (İ.T.). Ben Abdal'ım bunu kimseden saklamam ama sonuçta hepimiz Türküz, atalarımız bir, dedelerimiz bir. Sonra Aleviyimdir, inancım bu (G.E.). Kendimi her şeyden önce Türk vatandaşı sonra da Abdal olarak görüyorum (Ş.D.). Önce Türk vatandaşıyım (V.Ş.). Hepimiz insanız, hepimiz Türk vatandaşıyız. (F.Ş.). İlk önce inancım gereği Aleviyim sonra Abdal'ım (A.K.). Kendimi ilk önce bir Alevi sonra Abdal olarak görüyorum (H.U.). Önce Aleviyim sonra Abdal'ım (D.Ş.).

Dinsel kimliğin ön plana çıkarılması, din ve dini yaşamın sosyal yaşamdaki rolünü ortaya koymada önemli bir göstergedir. Dahası dinsel kimlik aracılığıyla var oluş sağlanmakta ve kamusal alanda grubun kendisini ifade edebilmesinin önü açılmaktadır. Abdal kimliğinin kullanımında yaşanan sorunlar çoğunlukla olumsuz imajlara bağlanmaktadır. Olumsuz imajların kaynağı olarak grubun öz eleştiride bulunması, kendi kimliklerine yönelik eleştirilerin yol açtığı kaygıyla yakından bağlantılıdır. Nitekim grubun kendisine yönelttiği eleştiri, hem grup dinamiğine bir katkı hem de ötekileştirme aracılığıyla kendini yenileme çabasının ürünü olarak düşünülebilir.

Toplumun bizim hakkımızda bildikleri doğrudur. Yalan söylemeye gerek yok, aslında neyse öyleyizdir (İ.T.). İnsanların bizim hakkımızda bildikleri doğrudur. Bizim insanımızın çoğu geçimini sağlamak için kötü işler yapar (G.E.). Görünen köy kılavuz istemez (T.Ş.). Benim insanım değişmez böyle kalır. Hiçbirimizde ne iş var ne ev (M.A.).

Abdal kimliğinin taşıdığı olumsuz sıfatlar önyargı kaynaklı olarak da sunulmaktadır. “İnsanlar Abdallarla ilgili doğru bilgilere sahip değiller. Öyle olmasaydı bizi hor görmezlerdi” ifadesinde olduğu gibi

¹⁰ Michael HECHTER. (1996). Ethnicity and Rational Choice Theory. Ed. John Hutchinson and Anthnoy D. Smith. Ethnicity (in). Oxford: Oxford University Press. s. 90.

Abdal olmayan gruplarla olan ilişkilerdeki sosyal sınırlar belirgin bir biçimde ortaya konmaktadır. Toplum içerisinde, kendilerini ifade edememelerinin sorumlusu olarak devletin gerekli imkanları sağlamaması, eğitimsizlik ve ortak hareket edememe gibi faktörleri sıralamaları görüşülenlerin kendilerini madun olarak sunma çabalarıyla bağlantılıdır. Abdal olan ve olmayan arasındaki en belirgin göstergenin ekonomik ve sosyal araçlar üzerinden ilerlemesi, görüşülenlerin kendilerini alta düşürme istekleri ve farklı kılma çabalarının bir sonucu olarak da okunabilir. Zira görüşülenler, Abdal olmayanların kendilerinden eğitim, meslek ve yaşam tarzı olarak daha iyi konumda olduklarını belirtmekte ve kendilerinin onlardan saygı, sevgi ve grup içi dayanışma konularında daha üstün olduklarını söylemekte ve düşünmektedirler.

2. Öteki İmgesi, Muğul ve Yezit:

Kocabaş Abdalları kendilerinden olmayan kişi ve gruplara Muğul adını vermektedir. Gerçekte Kocabaş Abdallarında olduğu gibi, ötekini tanımlamak üzere kullanılan adlandırmalar, grup kimliğinin inşasında dayanışma bağlarını kuvvetlendirmekte ve biz algısını güçlendirmektedir. Bunun dışında ötekileştirme süreçleri grubun sosyal sınırlarını belirleyen hatlar olarak da düşünülebilir.¹¹ Muğul tanımlaması dışında aynı anlamda kullanılan kavram Geben'dir. Zen kavramı ise Sünni kadını tanımlamak üzere görüşülenlerce kullanılmaktadır. Söz konusu bu kavramlar grubun sosyal aynaları olarak ötekilik sağlamakta ve nasıl göründüklerinin resmini ortaya koymaktadır.

Abdal olmayana biz Muğul deriz (İ.T.). Biz kendimizden olmayana Muğul deriz. Çünkü onlar bizi gördüklerinde selam bile vermezler, bize bakmazlar. Nedendir bilmem bizi öcü gibi görürler (A.T.). Bizden olmayanlara Muğul deriz. Bazılarımız onlara Geben der (H.U.). Onlar Muğul'dur, bizden ayırır. Muğul okumuştur, iyi yaşayandır (G.E.). Bizden olmayana Muğul deriz. Ben de öyle derim. Bunu onların yüzüne söylemeyiz. Nasıl onlar bizim arkamızdan Abdal, hırsız, pis insan diyorsa biz de onlara Muğul deriz (T.Ş.). Bizim buralarda kendi mahallemizden, kendimizden olmayana Muğul derler. Bazılarımız Zen de der. Muğul da Zen de aynıdır. Bu isimleri zamanında yaşlılarımız

¹¹ Fredrik BARTH. (1996). Ethnic Groups and Boundaries. Ed. Werner Sollors. Theories of Ethnicity: A Classical Reader (in). New York: New York University Press. s. 309.

söylemişler (F.Ş.). Onlar Muğul'dur. Muğul olanlar her türlü imkana sahiptir. Bu yüzden iyi yaşarlar. Biz ise Abdalız (V.Ş.).

Dinsel perspektiften yapılan ötekileştirmeler, Alevi ve Sünni gruplar arasında yaşam tarzı ve ibadet biçiminin farklılaşmasına göndermede bulunmaktadır.¹² Kocabaş Abdallarının “ötekini” tanımlamak üzere kullanıldığı dinsel temelli tanımlama, Yezit kelimesidir. *Biz Aleviyiz, Hz. Ali'nin yolundan gideriz. Onlar ise -yani Sünniler- Yezittir (Ş.D.)* ifadeleri görüşülenlerin Yezit adı üzerinden kendi kimliklerini inşa etmelerinin bir göstergesidir. Dahası görüşülenler için Yezit tanımı, katı bir sosyal ve dinsel yaşama sahip kişi anlamındadır. Erman'ın Ankara'da yaptığı bir alan araştırmasında da Sünni inancıya sahip olanlar benzer biçimde tanımlanmışlardır. Bahsedilen araştırmaya katılan Aleviler için Sünni; aşırı dindar/dinci, dinsel gereksinimlerine kendisinden daha düşkün olan, tutucu, gerici, kadınları eve kapatan, oruç tutan, namaz kılandır.¹³

Genel anlamda grup ötekileştirme sürecinde birden farklı tanımlama kullanabilmekte ve tanımlamalar sosyal bağlam içerisinde şekillenmektedir. Bu durum kolektif kimliklerin gruplar arası ilişkiler bağlamında ve karşıtlık dayanaklı inşa edildiğinin de göstergesidir.¹⁴ İfadelerde yer alan ayrımcı söylemlerle birlikte görüşülenlerden bazıları, dinsel ve ırksal ayrıma yol açan ve demokratik olmayan söylemleri eleştirmekte ve herkesin eşitliği ya da ‘eşitlenmeyi kabullenmek’ üzerinden süreci değerlendirmek istemektedir. Özellikle Alevi-Sünni farklılaşmasında merkezin çevreye bakış açısındaki eksikliğin ve çözüm üretemeyişinin farklılaştırmayı destekleyen etkenlerden biri olduğu söylenebilir.¹⁵ Kocabaş Abdalları için sosyal ilişkilerdeki önemli noktalar karşımızdaki insana saygı duyma ve kardeşlik bağlarıdır. Bu yönüyle gruplar arası ilişkiler, karşıtlıklar üzerinden değil, işbirlikleri üzerinden kurgulanan söylemlerle de ilerletilebilmektedir.

¹² Hüseyin BAL. (1997). Sosyolojik Açıdan Alevi-Sünni Farklılaşması ve Bütünleşmesi. Isparta'nın Alevi-Sünni Ortak Yaşayan İki Köyü Üstüne Yapılmış Karşılaştırmalı Bir Araştırma. İstanbul: Ant Yayınları. s. 364.

¹³ Tahire ERMAN. (2005). Mahalledeki Öteki: Gecekondu Ortamında Alevi-Sünni İlişkileri. Türk(iye) Kültürleri. (içinde). Ed. Gönül Putlar ve Tahire Erman. İstanbul: Tetragon Yayınevi. s. 323.

¹⁴ Bilgin, a.g.e., s. 35.

¹⁵ Orhan TÜRKDOĞAN. (1995). Alevi-Bektaşî Kimliği. Sosyo-Antropolojik Araştırma. İstanbul: Timaş Yayınları. s. 525.

3. Kimlik ve Meslek Bağlantısı:

Kocabaş Abdalları, sahip oldukları iş ve meslekleri kimliklerinin bir sonucu olarak görmektedir. *‘Çalışmak için bir işe gitsek, iş sahibi hırsız olarak görüyor bizi, kovuyor. İş olmayınca ne yapalım, dileniyoruz, tarlalarda çalışmaya gidiyoruz’* ifadesinde olduğu gibi, yapılan iş ve meslekler Abdal olmanın bir sonucu olarak sunulmaktadır. Geçmişte yapılan hasırcılık ve sepetçilik gibi işler günümüzde geçerliliğini yitirmiş; çalgıcılık, bohçacılık, hamallık, hurdacılık ve tarım işçiliği yoğun olarak sürdürülen işler haline gelmiştir.

Gerçekte Abdal grupları arasındaki önemli bir sorunsal, istihdam imkanlarının sınırlılığıdır. Eğitim seviyesinin düşüklüğü ve önyargılar düzenli bir işe sahip olmada öncelikli engeller olarak belirtilmektedir. Ancak çalışma çağındaki erkek nüfusun kahvehane alışkanlığı söylenenleri tartışılabilir kılabilecek boyuttadır. Nitekim evin sorumluluğu büyük oranda kadınlara bırakılmıştır; kadınlar bohçacılık yapmakta ya da pancar, pamuk ve üzüm tarlalarında ücretli işçi olarak çalışmaktadırlar. Bu noktada kültürel çalışmalarda yer alan ve etnik miras üzerinden yapılan birincil tanımlamalar, sosyal kontrol ve farklılaşma alanı olarak her zaman kolaylıkla sunulamayabilir.¹⁶ Diğer bir ifadeyle kimlik ve meslek arasındaki doğrusal ilişkinin sosyal bağlamı içerisinde anlamlı olacağı düşünülmelidir.

4. Gelecek Algısında Kimliğin Sunumu:

Görüşülenler Abdalların geleceği konusunda karamsar bir tablo çizmektedir. Gelecekte düzenli işlerinin olamayacağı, eğitim olanaklarından yararlanamama ve devlet desteğinin yetersizliğinden kaynaklanan endişeler söz konusu karamsarlığın nedenleri arasında sayılmaktadır. Abdal gruplarını nitelirmede kullanılan ‘dilencilik’ geleneğinin genelleştirilmesi sorunlu görünse de, gönüllü yoksulluk ve dilencilikğin yerleşik yaşamdan kolayca vazgeçmeye yardımcı olduğu gerçeği önemsenmelidir.¹⁷ Diğer bir ifadeyle grubun taşımış olduğu kültürel özelliklerin endişe yüklü ifadelerle devam ettirilmesi ve ‘Böyle

¹⁶ Brian A. BELTON, (2005). Questioning Gypsy Identity: Ethnic Narratives in Britain and America, Lanham: Altamira Press. s. 36.

¹⁷ Ahmet T. KARAMUSTAFA, (2007). Tanrının Kuraltanıma Kulları: İslam Dünyasında Derviş Toplulukları (1200-1550). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s. 25.

154 Kimlik İnşasında Söylem ve Anlam İlişkisi: Kocabaş Abdalları

gelmiş böyle gider' mantığının var olan sorunların devam edeceğine bir kanıt olarak sunulabilir.

İşimizin sürekli olmaması nedeniyle geleceğimize karamsar bakıyorum (İ.T.). Okuyanlar kendilerini kurtarırlar (A.T.). Gelecekte de aynı kalırız çünkü gününbirlik yaşıyoruz. Bugün bulup, bugün yiyoruz. Hiç yarın ne olacak diye düşünmüyoruz, düşünemiyoruz (H.U.). Böyle geldik, böyle gider. Bizim insanımız alışmıştır hazıra ne çalışma vardır ne de sorumluluk. Herkesin yeşil kartı vardır burada acaba neden?(A.K.).

Gelecek kaygısı gerçekte grubun kendisini nasıl tanımladığıyla yakından bağlantılıdır. İç bakış ve eleştiriyi yansıtan yukarıdaki ifadeler, öteki üzerinden ilerletilen dışlaştırmanın tek boyutluluğunu göstermesi bağlamında önemlidir. Diğer dikkat çekici bir nokta Abdal gruplarında olduğu gibi, benzer yaşam tarzına sahip gruplara sağlanan 'yeşil kart' ve diğer yardımların nasıl bir sosyal kimlik inşa ettiğinin eleştirisi üzerinedir. Sosyal yardım almaya alıştırılmış birey ve gruplardan ziyade, kendi sorununu çözmeye yardımcı politikalar geliştirilmesi zorunluluğu daha doğru bir politika olarak görünmektedir. Bu noktada sosyal destek programlarının, kültürel gelişime ne oranda katkıda bulunduğunun çıktılarına ve etkilerine bakılması düşüncesi değerlendirilmelidir.

Sonuç:

Kocabaş Abdallarının kimlik inşasında birden çok aidiyet bağının etkili olduğu görülmektedir. İlişkide bulunulan zaman ve mekan boyutuna göre soy ya da dinsel kimlik üzerinden aidiyet kurulmakta ya da ulusal kimliğe göndermede bulunmaktadır. Aslında bu durum hiç kimsenin yalnızca bir tek kimliğe sahip olmadığını güzel örneğidir. Görüşülenlerin soy kimlikleri hakkındaki bilgi eksiklikleri ise göçebe geçmişleriyle bağlantılı ve sözlü kültürün taşıyabildiği bilgilerle sınırlı bulunmaktadır. Bunun dışında kimliğin tüm boyutlarıyla geçmişle örüntülü olmadığını fark edilmesi gerekmektedir.¹⁸ Görüşülenlerin kendilerine yöneltilen Çingene adı ve tanımlamasını kabul etmemesi, adın taşıdığı olumsuzluklar ve Abdalların Çingene kökenli olamayacağına olan inanç nedeniyledir. Aidiyet ve ötekilik, kimliğin inşasında güçlü bir dayanak noktası ve kendini ifade etme biçimidir.

Görüşülenler arasında dinsel kimlik birincil kimlik olarak yer alabilmekte ve bazı durumlarda -Alevilik- övünç hali içerisinde

¹⁸ Jorge LARRAİN. (1995). İdeoloji ve Kültürel Kimlik. Çev. Neşe Nur Domaniç. İstanbul: Sarmal Yayınevi. s. 15

sahiplenilebilmektedir. Zira kendilerinin iyi, temiz ve zararsız insanlar olduğu yolundaki kanıtlamalarında Alevilik önemli bir direnç sağlayıcısıdır. Fakat temel sorunsal Aleviliğe ilişkin bilgi eksikliği ve dinsel yaşamdaki pasif duruştur. Dedelik kurumunun uzun bir süredir işlemediği bu toplulukta dinsel sahiplenişin mitolojik bir görüntüsünün var olduğu söylenebilir. Kuşkusuz diğer bir sorunsal da göçebe yaşam tarzından yerleşik yaşama geçiş sürecinde kentsel kodların ve Sünni yaşam tarzının hakim gücü ve Alevi inancıya sahip topluluklar üzerindeki belirleyici etkisidir. Nitekim Isparta ve Kahramanmaraş örneğinde Abdal gruplarının Sünni yaşam tarzının etkisinde kaldıkları bulgulanmıştır.¹⁹

Yerleşiklik ve kentleşme sürecinde, eğitim ve ekonomik olanaklar aracılığıyla farklılaşmış Abdal gruplarının, kapalı toplum yapısını değiştirdiği ve çeşitlendirdiği görülmektedir. Ancak kırsal alanda yaşayan ve küçük bir komünite görüntüsüne sahip pek çok Abdal topluluğunun hala geleneksel sosyal ilişki biçimi içerisinde kaldığı da söylenmelidir. *“Diğer Abdallarla görüşüyoruz, özellikle Denizli’de olanlarla. Onlar da aynı bizim gibidir. Bizim yaptığımız işleri yaparlar, bizim gibi konuşurlar” (İ.T.) ve “Benim İzmir’de, Antalya’da, Ankara’da bildiğim Abdallar var” (T.Ş.)* ifadelerinde yer aldığı gibi kurulan sosyal ilişkiler yalnızca Abdal topluluklarıyla sınırlı kalabilmektedir. Aslında Abdal grupları arasındaki geleneksel ilişki biçimi ve farkındalık, yarı göçebe yaşam tarzının varlığını gösteren bir araçtır. Özellikle seyyar satıcılık yapan Abdal grupları değişik bölgelere gitmekte ve evlilikler aracılığıyla akrabalık ilişkileri canlı tutulmaktadır. Bu tercih, beraberinde grup kültürü ve kimliğini koruyarak içe dönük bir sosyal yaşamın temsilcisi olmayı kaçınılmaz kılmaktadır.

Kocabaş Abdalları arasındaki en temel sorun eğitim seviyesinin düşüklüğü, konut ihtiyacı ve işsizlik oranının yüksekliğidir. Bu sorunlar bir yönüyle önyargılarla bağlantılı olmakla birlikte, grubun kültürel özellikleriyle olan bağlantısı da dikkate alınmalıdır. Kocabaş Abdalları açısından yerleşik yaşamın gerektirdiği konut ihtiyacı, eğitim ve düzenli iş konularına olan uzaklık var olan bu sorunların devam etmesine yol açmaktadır. Ayrıca küçük yaş evlilikleri ve başlık parası geleneği diğer önemli bir sorunsaldır. Bunun dışında yeşil kart aracılığıyla sağlanan sağlık güvencesi, görüşülenlerin sosyal güvenlik konusunda daha rahat hareket etmesine yol açmış bulunmaktadır. Elektrik ve su faturalarının

¹⁹ Kolukirik, 2009; OKUMUŞ, Ejder. (2005). Türkiye’de Marjinal Bir Grup Olarak Abdallar. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi. Eylül. Yıl: 3 Sayı: 6. s.593-626. s. 620.

156 *Kimlik İnşasında Söylem ve Anlam İlişkisi: Kocabaş Abdalları*

dahi devlet kurumları tarafından ödenmesini bekleyen algı, isteklerinin gerçekleşmemesi durumunda karşıt söylemler içerisinde yer alabilmekte ve suç Abdal olmanın bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada ötekileşmiş dil ve ifadelerin ideolojik temelden hareket ettiği ve kimliğin kendini inşa etme çabası taşıdığı bilinmelidir. Zira ötekileşme, sosyal farklılaşmadır ve sosyal farklılaşma da kimliğin kendisini var kılma çabasıdır.

KAYNAKÇA

- BAL, Hüseyin. (1997). Sosyolojik Açıdan Alevi-Sünni Farklılaşması ve Bütünleşmesi. Isparta'nın Alevi-Sünni Ortak Yaşayan İki Köyü Üstüne Yapılmış Karşılaştırmalı Bir Araştırma. İstanbul: Ant Yayınları.
- BARTH, Fredrik. (1996). Ethnic Groups and Boundaries. Ed. Werner Sollors. Theories of Ethnicity: A Classical Reader (in). New York: New York University Press.
- BAŞ, Türker ve Ulun Akturan. (2008). Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.
- BELTON, Brian A. (2005). Questioning Gypsy Identity: Ethnic Narratives in Britain and America, Lanham: Altamira Press.
- BİLGİN, Nuri. (2007). Kimlik İnşası. İzmir: Aşına Kitaplar.
- ERMAN, Tahire. (2005). Mahalledeki Öteki: Gecekondu Ortamında Alevi-Sünni İlişkileri. Türk(İye) Kültürleri. (içinde). Ed. Gönül Putlar ve Tahire Erman. İstanbul: Tetragon Yayınevi.
- GÜRSOY, Şahin. (2006). Türkiye Abdalları: Kırşehir Örneğinde Sosyo-Kültürel Yapı Çözümlemesi. Ankara: Platin Yayınları.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan. (2000). İslâm İnançları Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- HECHTER, Michael. (1996). Ethnicity and Rational Choice Theory. Ed. John Hutchinson and Anthnoy D. Smith. Ethnicity (in). Oxford: Oxford University Press.
- KARAMUSTAFA, Ahmet T. (2007). Tanrının Kuraltanımsız Kulları: İslam Dünyasında Derviş Toplulukları (1200-1550). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KOLUKIRIK, Suat. (2005). Türk Toplumunda Çingene İmgesi ve Önyargısı. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi. Cilt 8. Sayı 2. Güz. s.52-71.
- KOLUKIRIK, Suat. (2009). "Çingene Olduğu Düşünülen Gruplarda Kimlik: Teber (Abdal) Kimliği". Kimlikler Lütfen, Türkiye Cumhuriyeti'nde Kültürel Kimlik Arayış ve Temsili. (içinde). Derleyen: Gönül Putlar. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- KÖPRÜLÜ, Fuad. (1989). Edebiyat Araştırmaları-II. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- LARRAIN, Jorge. (1995). İdeoloji ve Kültürel Kimlik. Çev. Neşe Nur Domaniç. İstanbul: Sarmal Yayınevi.

158 *Kimlik İnşasında Söylem ve Anlam İlişkisi: Kocabaş Abdalları*

MİLLAS, Herkül. (2000). Türk Romanı ve Öteki: Ulusal Kimlikte Yunan İmajı. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.

OKUMUŞ, Ejder. (2005). Türkiye’de Marjinal Bir Grup Olarak Abdallar. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi. Eylül. Yıl: 3 Sayı: 6. s.593-626.

ÖZKAN, Ali Rafet. (2000). Türkiye Çingeneleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

TÜRKDOĞAN, Orhan. (1995). Alevi-Bektaşî Kimliği. Sosyo-Antropolojik Araştırma. İstanbul: Timaş Yayınları.

VAN DIJK, Teun a. (2008). Discourse and Power. New York: Palgrave Macmillan.